

Eligiusz MAŁOLEPSZY*, Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA**,
Daniel BAKOTA***, Anatolii TSOS****

Wychowanie fizyczne i sport w Równem i w powiecie rówieńskim w latach 1921–1939. Zarys problematyki

Streszczenie

Powiat rówieński w 1921 r. wszedł w skład województwa wołyńskiego II Rzeczypospolitej Polskiej. Z części gmin powiatu rówieńskiego, 1 stycznia 1925 r. utworzono powiat kostopolski. Znaczącą większość powiatu stanowiła ludność ukraińska. Drugą i trzecią grupę narodowościową stanowiła społeczność polska i żydowska. Powiat rówieński zamieszkiwały także inne społeczności, m.in.: czeska, niemiecka i rosyjska.

W latach 1921–1939 nastąpił rozwój wychowania fizycznego i sportu w Równem i w powiecie rówieńskim, m.in. w kwestii infrastruktury sportowej, jak również kształcenia kadr dla potrzeb wychowania fizycznego i sportu. Dużą rolę w rozwoju aktywności fizycznej odegrały organizacje i towarzystwa młodzieżowe i społeczne, m.in.: Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej i Związek Strzelecki. Znaczącą rolę w działalności sportowej odegrały kluby sportowe. Rozwojowi aktywności sportowej sprzyjały powstające na Wołyniu struktury sportu, m.in. okręgowe związki sportowe, mające siedzibę w Równem. Wychowanie fizyczne i sport realizowane były wśród ludności ukraińskiej – na Wołyniu działalność zaznaczyły organizacje „Płast” i „Junak”.

Słowa kluczowe: wychowanie fizyczne, sport, Równem, powiat rówieński, Wołyń, Polska.

* dr hab. prof. AJD, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Instytut Wychowania Fizycznego, Turystyki i Fizjoterapii, e-mail: e.malolepszy@ajd.czyst.pl

** dr, adiunkt, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Instytut Wychowania Fizycznego, Turystyki i Fizjoterapii, e-mail: t.drozdek-malolepsza@ajd.czyst.pl

*** dr, adiunkt, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Instytut Wychowania Fizycznego, Turystyki i Fizjoterapii

**** prof dr hab., Wschodnioeuropejski Narodowy Uniwersytet im. Łesi Ukrainki w Łucku

Wstęp

Powiat rówieński w dniu 19 lutego 1921 r. wszedł w skład województwa wołyńskiego II Rzeczypospolitej Polskiej. Z części gmin powiatu rówieńskiego, 1 stycznia 1925 r. utworzono powiat kostopolski. Powiat rówieński położony był w środkowo-wschodniej części województwa wołyńskiego. Wschodnia granica powiatu rówieńskiego była jednocześnie granicą państwową ze Związkiem Radzieckim (ZSRR). W skład powiatu (po zmianach w 1925 r.) wchodziły 2 gminy miejskie (Korzec i Równe), 9 gmin wiejskich (Aleksandria, Buhryń, Działkiewicze, Hoszcza, Klewań, Korzec, Międzyrzecz, Równe, Tuczyń) oraz 2 miasta (Korzec i Równe). Według stanu na 1931 r., powierzchnia powiatu rówieńskiego wynosiła 2898 km², natomiast liczba ludności wynosiła 252 800. Znaczącą większość stanowiła ludność ukraińska – 160 600 (63,5%). Drugą grupą narodowościową była społeczność żydowska – 37 484 (14,8%)¹. Polaków zamieszkiwało powiat rówieński 37 000, co stanowiło 14,6%². Istniały także inne społeczności, m.in. czeska, niemiecka i rosyjska. Wśród różnych dziedzin życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego w powiecie rówieńskim dość owocnie realizowano wychowanie fizyczne i sport.

W zakresie stanu badań, przy opracowaniu niniejszego artykułu wykorzystano publikacje E. Małolepszego, E. Wilczkowskiego, A. Wołczyńskiego, S. Kozibrockiego i S. Zaborniaka³. Prace te mają głównie charakter przyczynku do przedstawionej w artykule problematyki.

Metody i problemy badawcze

W przygotowaniu niniejszej pracy zostały wykorzystane następujące metody badawcze: analiza źródeł historycznych, synteza oraz metoda porównawcza. Wysunięto następujące problemy badawcze:

¹ [https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_wo%C5%82y%C5%84skie_\(II_Rzeczpospolita\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_wo%C5%82y%C5%84skie_(II_Rzeczpospolita)) [dostęp: 14.05.2017].

² https://pl.wikipedia.org/wiki/Powiat_r%C3%B3wie%C5%84ski [dostęp: 14.05.2017].

³ E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport w województwie wołyńskim w latach 1921–1939 – zarys problematyki*, [w:] R. Urban, L. Nowak, J. Eider (red.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 12 (1): *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce do 1945 r.*, Gorzów Wlkp. 2016, s. 331–346; tenże, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Wołyńskiego Związku Młodzieży Wiejskiej w latach 1922–1939*, „Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві”: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. унтім. Лесі Українки, Луцьк 2016, №4 (36), s. 19–28; E. Вільчковський, А. Вольчинський, С. Козіброцький, *Стан фізичного виховання на Волині в 1920–1930 роках*, Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. Ун т ім. Лесі Українки, Луцьк 2016, №4 (36), s. 11–18; S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Rzeszów 2007.

1. Jak przebiegała działalność w zakresie wychowania fizycznego i sportu w Równem i w powiecie rówieńskim w latach 1921–1939?
2. Jakie uwarunkowania miały wpływ na rozwój aktywności fizycznej?
3. Jakie kluby i towarzystwa prowadziły działalność na polu wychowania fizycznego i sportu w Równem i w powiecie rówieńskim w latach 1921–1939?

W odniesieniu do badań źródłowych przeprowadzono kwerendę zasobów archiwalnych. Wykorzystano literaturę z uwzględnieniem przyczynków do dziejów wychowania fizycznego i sportu w województwie wołyńskim w latach 1921–1939.

Wyniki i dyskusja

Według źródeł archiwalnych, we wrześniu 1934 r. na obszarze województwa wołyńskiego istniało 1931 placówek szkolnych, z których zdecydowana większość – 1745 – to szkoły państwowe, natomiast szkół prywatnych istniało 186⁴. Wśród typów szkół najwięcej było publicznych szkół powszechnych (1732) oraz prywatnych szkół powszechnych (149). Ponadto, w województwie wołyńskim istniało 10 szkół średnich publicznych, 18 szkół średnich prywatnych, 2 niższe szkoły zawodowe państwowe, 14 niższych szkół zawodowych prywatnych, 1 średnia szkoła zawodowa państwowa oraz 5 średnich szkół zawodowych prywatnych. Pod względem językowym stan szkolnictwa przedstawiał się następująco: szkół polskich – 545; szkół polskich z językiem ukraińskim jako przedmiotem nauczania – 631; szkół polskich z językiem czeskim jako przedmiotem nauczania – 21; szkół polskich z językiem niemieckim jako przedmiotem nauczania – 21; szkół polskich z językiem hebrajskim jako przedmiotem nauczania – 6; utrakwistycznych polsko-ukraińskich – 536; szkół ukraińskich – 11; utrakwistycznych polsko-czeskich – 7; szkół czeskich – 22; szkół rosyjskich – 5; utrakwistycznych polsko-niemieckich – 1; szkół żydowskich – 6; utrakwistycznych polsko-hebrajskich – 2; szkół hebrajskich – 50; żydowsko-hebrajskich – 1; szkół niemieckich – 66⁵. Wśród nauczycieli najwięcej pracowało Polaków (2817), Ukraińców (472), Rosjan (100), Czechów (36) oraz Żydów (23). Warto zaznaczyć, iż obowiązek szkolny w roku szkolnym 1933/1934 w województwie wołyńskim obejmował 362 108 dzieci, natomiast do szkół uczęszczało ich 236 516⁶.

W Łucku i Ostrogu realizowano wakacyjne kursy wychowania fizycznego⁷. Ich celem było dokształcanie nauczycieli szkół powszechnych. Według L. Nowaka,

⁴ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), Urząd Wojewódzki Wołyński (UWW), sygn. 979/83, Sprawozdanie z sytuacji na Wołyniu we wrześniu 1933 i 1934 r. wraz z planem pracy województwa wołyńskiego, s. 43.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże.

⁷ L. Nowak, *Wychowanie fizyczne i sport w Państwowym Szkolnictwie Ogólnokształcącym w Polsce w latach 1918–1939*, Poznań 1996, s. 120.

w roku szkolnym 1937/38 na terenie Polski zarejestrowano 27 235 szkół powszechnych, 76 648 nauczycieli i 4 701 240 uczniów. Natomiast w roku szkolnym 1938/39 stan ten powiększył się w przybliżeniu o 240 szkół, 2000 nauczycieli i 96 000 uczniów. Przyrost ten dotyczył przeważnie terenów wschodnich i środkowych Polski⁸.

Aktywność fizyczną (wychowanie fizyczne, sport i przysposobienie wojskowe) organizowano w szkolnictwie średnim⁹. Wychowanie fizyczne realizowano w Państwowej Szkole Rolniczej w Szubkowie (powiat rówieński), która posiadała boisko sportowe. Warto jednak zwrócić uwagę, iż w szkołach rolniczych wychowanie fizyczne nie było przedmiotem obowiązkowym. W programie szkół rolniczych, jaki opublikowano na łamach „Siewu” w 1924 r., tylko w szkołach żeńskich przewidziano higienę¹⁰. Brak materiałów źródłowych nie pozwala na szersze przedstawienie realizacji wychowania fizycznego w szkolnictwie.

Ważnym ogniwem w działalności sportowej było wspieranie kształcenia kadry instruktorskiej. W Równem w 1938 r. zorganizowano kurs instruktorski (przodowników) piłki nożnej¹¹. Uczestniczyło w nim 30 osób z Dubna, Kostopola, Krzemieńca, Równego, Sarn i Zdołbunowa. Zajęcia dydaktyczne na kursie prowadził trener Polskiego Związku Piłki Nożnej (PZPN) – Jasionka z Warszawy.

Zarząd Główny Poczтового Przysposobienia Wojskowego (PPW) w porozumieniu z Polskim Związkiem Łuczników (PZŁ) organizował „Objazdowe Kursy Łucznicze PPW”. W marcu 1936 r. kursy odbyły się w Łucku i Równem¹². Program kursów obejmował głównie zagadnienia z zakresu teorii i praktyki łucznictwa, m.in.: prawidłowe opanowanie zasad strzelania; znajomość zasad szkolenia, treningu zawodniczego, budowy torów łuczniczych; dobór sprzętu sportowego; organizację sportu łuczniczego. Pełny program kursu realizowano w ciągu 4 dni, w trakcie których przeprowadzano 6–7 godzin szkolenia teoretycznego i 24–40 godzin zajęć praktycznych. Istotne dla rozwoju ruchu sportowego było także prowadzenie w Równem poradni sportowo-lekarskiej.

⁸ Tamże, s. 32.

⁹ E. Вільчовський, А. Вольчинський, С. Козіброцький, *Стан фізичного виховання на Волині в 1920–1930 роках*, *Фізичне виховання, спорт і культураздоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. Ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк 2016, №4 (36), с. 14.

¹⁰ „Siew” 1924, nr 42–43, s. 10.

¹¹ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe” (1938–1939)*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 92–93.

¹² T. Drozdek-Małolepsza, *Sport łuczniczy kobiet w Polsce w latach 1925–1939*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 81; T. Drozdek-Małolepsza, E. Małolepszy, *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w działalności Poczтового Przysposobienia Wojskowego w latach 1933–1939 (zarys problematyki)*, [w:] M. Wiśniewska (red.), *Wojskowość – Bezpieczeństwo – Wychowanie. Księga Jubileuszowa Profesora Lecha Wyszczeńskiego w 70. rocznicę urodzin*, t. 2, Siedlce 2012, s. 11. Zob. też: T. Drozdek-Małolepsza, *Wychowanie fizyczne i sport kobiet w działalności Poczтового Przysposobienia Wojskowego w latach 1933–1939. Zarys dziejów*, [w:] J. Dżereń (red.), *Z dziejów kultury fizycznej Polski oraz wybranych regionów i mniejszości narodowych*, Płock 2011, s. 123.

W Równem miały swoją siedzibę struktury okręgowe polskich związków sportowych, m.in. Wołyński Okręgowy Związek Bokserski (Wołyński OZB)¹³. Został on utworzony w II połowie lat 30. XX w. Przed utworzeniem Wołyńskiego OZB, kluby i towarzystwa sportowe prowadzące sekcje bokserskie wchodziły w skład Lubelskiego OZB. Z wnioskiem o rejestrację Wołyńskiego OZB, wystąpił (pismem do Urzędu Wojewódzkiego Wołyńskiego, z dnia 6 kwietnia 1938 r.) starosta powiatu rówieńskiego – Bazyli Rogowski¹⁴. Wśród założycieli Wołyńskiego OZB znajdowali się m.in.: płk Werobej (prezes WKS Równe), Józef Mazur (prezes Wołyńskiego KS Pogoń Równe), inż. Feliks Urbanowicz (prezes KS Strzelec Janowa Dolina), Janusz Skorupski, Piotr Litztauer (prezes ŻKS Hasmonea Równe), por. Wojciech Kabza (kierownik sekcji bokserskiej WKS Równe), kpt. Roman Szpindna (delegat okręgu WF i PW), st. sierż. Stefan Dutkowski (gospodarz w WKS Równe, 44 Pułk Straży Kresowej), prof. Franciszek Stankowski (Równe, Gimnazjum „Oświata”), Aleksander Hurkowski, Mikołaj Szrubowicz, Bazyli Sobolew, Eugeniusz Wiśniewski (urzędnik Wydziału Powiatowego w Równem), Jerzy Galasiński (urzędnik Wydziału Powiatowego w Równem), Józef Szenkier, Waclaw Studziński¹⁵. Oficjalnej rejestracji Wołyńskiego OZB dokonano 30 czerwca 1938 r.¹⁶ Prowadzono działalność na obszarze województwa wołyńskiego – celem okręgowego związku było

zjednoczenie na terenie działalności Wołyńskiego Okręgowego Związku Bokserskiego wszystkich klubów i sekcji uprawiających sport bokserski, popieranie jego rozwoju we wszystkich formach oraz koordynowanie i kontrola zrzeszonych w Wołyńskim Okręgowym Związku Bokserskim klubów i sekcji¹⁷.

W początkowym okresie (od 1922 r.) kluby piłki nożnej województwa wołyńskiego brały udział w rozgrywkach Lubelskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej (LOZPN)¹⁸. Jak piszą S. Hrudniak, J. Melnyk i W. Morozow: „Wołyński Podokręg Piłki Nożnej powołany został do życia komunikatem Lwowskiego OZPN nr 4 z dnia 30 marca 1928 r.”¹⁹ W dniu 6 maja 1928 r. odbyło się w siedzibie ŻKS Hasmonea Równe zebranie założycielskie Wołyńskiego Podokręgu Piłki Nożnej (WPPN). W następnym roku (1929) WPPN przekształcono w Wołyński Podokręg Piłki Nożnej, będący w strukturach Lwowskiego OZPN²⁰. Pre-

¹³ Tamże, s. 92.

¹⁴ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м.Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 4359, с. 2.

¹⁵ Tamże, s.6.

¹⁶ Na mocy decyzji Wojewody Wołyńskiego z dnia 30 czerwca 1938 r. Wołyński OZB wpisano do rejestru stowarzyszeń i związków Urzędu Wojewódzkiego Wołyńskiego pod nr 219.

¹⁷ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м.Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 4359, с. 6.

¹⁸ S. Hrudniak, J. Melnyk, W. Morozow, *Wołyński Związek Piłki Nożnej (Волинський союз футболу)*, „Monitor Wołyński” (Łuck) 2017, nr 9, s. 7.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże.

zesem podokręgu został Witold Gorowic (członek Towarzystwa Gimnastycznego – TG „Sokół” Równe).

Wołyński Okręgowy Związek Piłki Nożnej (WOZPN), z siedzibą w Równem, został powołany w 1930 r.²¹ W skład związku wchodziło wówczas (według stanu na 1930 r.) 20 drużyn. W 1934 r. liczba klubów i stowarzyszeń sportowych prowadzących sekcję piłki nożnej wzrosła do 31²². W dniu 22 lutego 1936 r. przeniesiono siedzibę WOZPN z Równego do Łucka²³.

Fot. 1. Sekcja piłki nożnej Wojskowego Klubu Sportowego Równe (1933 r.)

Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC), sygn. 1-S-2152.

W omawianym okresie istniał Wołyński Okręgowy Związek Hokeja na Lodzie (Wołyński OZHL), początkowo z siedzibą w Równem, a następnie

²¹ J. Goksiński, *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1939 r.*, t. 1: *Regiony – branże – frekwencja*, Warszawa 2012, s. 380.

²² „Rocznik Sportowy” 1934, Warszawa 1934, s. 409–410. W 1934 r. w skład Wołyńskiego OZPN wchodziły: ŻTGS Amatorzy Włodzimierz, PTGS Czarni Kostopol, RSWF Gwiazda-Sztern Kowel, ŻKS Hakoach Równe, ŻKS Hakoach Dubno, ŻKS Hapoel Łuck, ŻKS Hasmona Równe, ŻKS Hasmona Kowel, ŻKS Hasmona Łuck, ŻKS Hasmona Krzemieniec, SRWF Jutrznia Krzemieniec, SRWF Jutrznia Równe, SRWF Jutrznia Łuck, ŻKS Kadimach Łuck, Kolejowe Przynsposobienie Wojskowe (KPW) Równe, Krzemieniecki KS, Pocztove Przynsposobienie Wojskowe (PPW) Łuck, WKS Pogoń Równe, PKS Równe, PKS Łuck, PKS Włodzimierz, PTG „Sokół” Dubno, ŁKS Strzelec Łuck, ŻKS Szomrja Równe, ŻKS Trumpeldorja Kostopol, Towarzystwo Uniwersytetów Robotniczych (TUR) Kowel, WKS Równe, WKS Łuck, ZS Równe, ZS Zdołbunów, Strzelec Janowa Dolina.

²³ Державний архів Волинської області, фонд 170, Волинський окружний футбольний союзм. Луцьк Волицького воєводства, під. 1, с. 1.

w Kowlu²⁴. Według stanu na 1934 r., siedziba Wołyńskiego OZHL mieściła się w Równem, natomiast w skład okręgu wchodziły Wołyński Klub Sportowy Pogoń Równe, Wojskowy Klub Sportowy (WKS) Równe i Policyjny Klub Sportowy (PKS) Równe.

Kluby sportowe z Równego wchodziły w skład polskich i okręgowych związków sportowych. W Polskim Związku Lawn-Tenisa (PZLT) zarejestrowano WKS Równe; w Polskim Związku Jeździeckim (PZJ) był zarejestrowany Wołyński Klub Jeździecki w Równem; w skład Wołyńskiego Okręgowego Związku Lekkiej Atletyki (OZLA) wchodził WKS Równe²⁵.

Fot. 2. Zawody konne w 21. Pułku Ułanów Nadwiślańskich w Równem

Źródło: NAC, sygn. 1-S-2152.

Jedną z najprężniej działających organizacji sportowych był Wołyński Klub Sportowy (Wołyński KS) Pogoń Równe. Walny Zjazd Wołyńskiego KS Pogoń Równe odbył się 7 maja 1939 r. z udziałem 120 osób²⁶. Wybrany został zarząd klubu, w skład którego weszli: Mazur – prezes, Kosiński i Studziński – wiceprezesi, Olejnik – sekretarz, Martonowicz – skarbnik, Sieprawski – gospo-

²⁴ „Rocznik Sportowy” 1934, Warszawa 1934, s. 460; E. Małolepszy, *Sport na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport Polski” (1937–1939)*, [w:] K. Obodyński, P. Król, W. Bajorek (red.), *Spoleczno-kulturowe studia z kultury fizycznej*, Rzeszów 2012, s. 358.

²⁵ E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport w województwie wołyńskim w latach 1921–1939...*, s. 335–336.

²⁶ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe” (1938–1939)*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 94.

darz, Hurkowski, S. Podobiński, Wachowski i Wolski – członkowie zarządu. Stefan Podobiński został wybrany kierownikiem sekcji piłki nożnej. Jednym z celów klubu była praca „nad usportowieniem” szerszych warstw młodzieży polskiej w Równem.

Fot. 3. Sztandar UKS Hart Zdobunów

Źródło: Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м.Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 4077, с. 3.

W Równem działalność prowadził Ukraiński Klub Sportowy (UKS) Horin Równe. Założony w 1934 r., prowadził sekcje boksu, piłki nożnej, siatkówki, tenisa stołowego oraz muzyczną²⁷. Klub popularyzował i upowszechniał aktywność fizyczną, głównie wśród ludności ukraińskiej ze środowisk miejskich i wiejskich. Według E. Wilczkowskiego, A. Wołczyńskiego i S. Kozibrockiego,

najaktywniejszą i najliczniejszą była sekcja piłki nożnej. W 1936 r. rozegrała ona 90 meczy. Szczególnie interesujący był mecz rozegrany 24 maja 1936 r. w Równem z UKS „Hart” Zdobunów, z okazji 10 rocznicy śmierci atamana wojsk ukraińskich Symona Petlury²⁸.

²⁷ S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich...*, s. 311. Według S. Zaborniaka, w województwie wołyńskim istniało 7 klubów sportowych mniejszości ukraińskiej.

²⁸ E. Вільчківський, А. Вольчинський, С. Козіброцький, dz. cyt., s. 13.

W dniach 25–26 lutego 1939 r. odbyły się w Równem – po raz drugi – mistrzostwa Wołyńskiego OZB²⁹. W zawodach wzięło udział 24 bokserów z następujących klubów: Hasmonea (6 bokserów), Strzelec Janowa Dolina (12), Wołyński KS Pogoń Równe (6). W poszczególnych kategoriach wagowych zwyciężyli: Semeniuk (Pogoń), Łatnik (Hasmonea), Frącek, Siwek, Wierzbicki (Strzelec), Pokotiła (Pogoń), Rączka, Chłopecki (Strzelec).

Kwalifikacją do mistrzostw Polski w boksie (pod koniec lat 30. XX w.) było rozegranie czterech turniejów międzyokręgowych, które miały wyłonić 32 finalistów. Pod koniec marca 1939 r. odbył się w Równem turniej międzyokręgowy, w którym rywalizowali bokserzy Lubelskiego, Lwowskiego i Wołyńskiego OZB³⁰. Bokserzy Wołyńskiego OZB zwyciężyli w dwóch kategoriach, w wadze piórkowej – Frącek, w wadze półciężkiej – Rączka.

W styczniu 1939 r. odbył się mecz bokserski pomiędzy drużynami okręgów warszawskiego i wołyńskiego³¹. Zwyciężyli bokserzy z Warszawy (12:4). W komentarzu do meczu czytamy wypowiedź prezesa Wołyńskiego OZB:

Klasa pięściarzy wołyńskich stale się podnosi, dzięki licznym kontaktom z innymi silnymi okręgami. Z bokserów wołyńskich wyróżnić należy Łogoszowca, Frącka i Chłopeckiego³².

Pod koniec lat 30. XX w. w rozgrywkach ligowych Wołyńskiego OZB brały udział drużyny: Strzelec Janowa Dolina, Pogoń Równe, PKS Łuck, ŻKS Hasmonea Równe, KKS Krzemieniec, KS Strzelec Kowel, ŻKS Hasmonea Łuck, WKS Strzelec Łuck.

Pięściarze Wołynia uczestniczyli w zawodach międzynarodowych. W marcu 1939 r. odbył się mecz bokserski pomiędzy reprezentacjami Wołynia a drużyną Finlandii³³. Mecz zakończył się zwycięstwem Finlandii 14:2. Wołyń reprezentowali (w poszczególnych kategoriach): A. Owsianik, Łatnik, Frącek, Tomczyński, Wierzbicki, Garnuszcak, Rączka, Chłopecki.

W latach 20. oraz w I połowie lat 30. XX w. do najlepszych zespołów piłkarskich województwa wołyńskiego należy zaliczyć: WKS Hallerczyki Równe, ŻKS Hasmonea Równe, ŻKS Hasmonea Kowel, Makkabi Równe, WKS Kowel, Sokół Równe, Sokół Kowel, WKS Dubno, PKS Łuck, Wołyński KS Pogoń Równe³⁴.

W lidze okręgowej (Wołyńskiego Okręgowego Związku Piłki Nożnej – Wołyński OZPN), w sezonie 1938/1939 brały udział m.in. drużyny: PKS Łuck,

²⁹ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”*..., s. 97–98.

³⁰ Tamże, s. 98.

³¹ Tamże, s. 97.

³² „Start. Wiadomości Sportowe” 1939, nr 9, s. 2.

³³ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”*..., s. 98.

³⁴ J. Goksiński, dz. cyt., s. 377–384.

WKS Łuck, Hasmonea Równe, Wołyński KS Pogoń Równe, Strzelec Janowa Dolina, WKS Dubno, Strzelec Kowel³⁵. Mistrzem okręgu (w sezonie 1938/1939) została drużyna PKS Łuck. W rozgrywkach klasy B i C Wołyńskiego OZPN występowały drużyny mniejszości ukraińskiej, m.in. UKS Horin Równe i UKS Hart Zdołbunów³⁶. Drużyny z Równego zdobywały mistrzostwo Wołynia: WKS Hallerczyki Równe (1928, 1931, 1936), ŻKS Hasmonea Równe (1929, 1932–1933), TG „Sokół” Równe (1930)³⁷.

Fot. 4a. Sztandar Czeskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Kwasilowie (powiat Równe)

Źródło: Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м.Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 3845, с. 11.

W ramach Dzielnicy Mazowieckiej TG „Sokół”, istniał okręg wołyński³⁸. Według stanu na dzień 31 grudnia 1925 r. TG „Sokół” w Równem – wchodzące w skład okręgu wołyńskiego – liczyło 204 członków i 40 osób dorostu sokole-

³⁵ E. Małolepszy, *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe”...*, s. 96.

³⁶ S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich...*, s. 308–311.

³⁷ S. Hrudniak, J. Melnyk, W. Morozow, dz. cyt., s. 7.

³⁸ Sprawozdanie Zarządu Związku Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce za lata 1923–1925, Warszawa 1926, s. 51–77.

go). Na terenie powiatu rówieńskiego prowadziło działalność Czeskie TG „Sokół” w Kwasiłowie³⁹. Gniazdo zostało założone w 1911 r., a sztandar poświęcono w marcu 1933 r. Gwoździe pamiątkowe, m.in. od marszałka Józefa Piłsudskiego, zostały wbite przez starostę rówieńskiego Stanisława Bogusławskiego. Prezesem gniazda był Włodzimierz Swarowski, a sekretarzem – Antoni Tomasz⁴⁰.

Fot. 4b. Sztandar Czeskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Kwasiłowie (powiat Równe)

Źródło: Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 3845, с. 11.

Działalność na polu wychowania fizycznego i sportu prowadził Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej (WZMW). Według stanu na 1929 r., w powiecie rówieńskim sekcje wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego posiadały Koła Młodzieży Wiejskiej (KMW) w Majdanie Koźlińskim (22 członków) i w Rzeczycy (8 członków)⁴¹. W II połowie lat 30. XX w. liczba KMW prowadzących aktywność fizyczną wzrosła do 6⁴².

³⁹ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства, опис 9, справа 3845, с. 5.

⁴⁰ Tamże, s. 9, 14.

⁴¹ AAN, UWW, sygn. 91, Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej 1930, s. 8, 19–20.

⁴² „Młoda Wieś” (Łuck) 1937, nr 17, s. 9.

W ramach struktury Związku Strzeleckiego (ZS), w okręgu II (Lublin) wyodrębniono podokręg Wołyń⁴³. W programach i wytycznych prac Komendy Okręgu Wołyńskiego na 1928 r. komendant obwodu Równe w okresie od lutego do 15 marca miał zorganizować sekcje sportowe: gier sportowych, lekkoatletyki, piłki nożnej, strzelectwa oraz łucznictwa⁴⁴.

Jedną z imprez aktywności fizycznej, w której uczestniczyły drużyny z Równego i powiatu rówieńskiego, był „Marsz na Polską Górę” na trasie Maniewiczze – Sewerynowka – Lisów – Podhacie – Polska Góra. W zawodach marszowych w lipcu 1935 r. uczestniczyły m.in. następujące drużyny: 21. Pułk Ułanów, 44. pp Strzelców Kresowych Równe (w składzie: strzel. Jan Chmiel, strzel. Antoni Demski, strzel. Kazimierz Grzesiuk, strzel. Jan Kopiel, strzel. Franciszek Kowalczyk, strzel. Józef Kowalski, kpr. Stanisław Matuszak, strzel. Józef Pasierbik, st. strzel. Wiktor Pawełek, strzel. Stanisław Przeworski, strzel. Franciszek Rudolf, strzel. Stanisław Sobieraj, strzel. Stanisław Śledziński, kpr. Adam Waśkiewicz, st. strzel. Antoni Wedler, plut. Leon Witkowski, kpr. Feliks Zawadowski), 45. pp Strzelców Kresowych Równe, ZS Pasa Granicznego powiatu rówieńskiego (w składzie: Kazimierz Czeszejko, Adolf Iwanowski, Mieczysław Górski, Józef Konarzewski, Waclaw Kornatowski, Adam Krzyżak, Kazimierz Ostrowski, Tadeusz Ostrowski, Witold Sikorski, Aleksander Skalecki, Marian Skibiński, Nikifor Świętochowski)⁴⁵.

Na terenie powiatu rówieńskiego przeprowadzono zawody, w których można było zdobyć Odznakę Strzelecką (OS)⁴⁶. Zorganizowano je w Równem, w dniach 14–17 marca 1934 r., z inicjatywy 45. pułku piechoty. Wojskowi zdobyli 141 OS klasy II (odznaka srebrna) i 390 OS klasy III (odznaka brązowa). W okresie marzec–maj 1934 r. próby na OS przeprowadziła Komenda Powiatu ZS w Równem⁴⁷. Wśród osób, które zdobyły OS, znaleźli się członkowie: 45. pp w Równem, 13. päl w Równem, Kolejowego Przysposobienia Wojskowego (KPW), Legionu Młodych (LM), Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP), Pocztoowego Przysposobienia Wojskowego (PPW), Przysposobienia Wojskowego Kobiet (PWK), Straży Więziennej, Wołyńskiego KS Pogoń Równe, Związku Harcerstwa Polskiego (ZHP), ZS, Związku Oficerów Rezerwy (ZOR). Kolejne zawody na uzyskanie OS zostały zorganizowane w Równem, w dniu 26 maja 1934 r.,

⁴³ E. Małolepszy, *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego na wsi w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, [w:] J. Urniaż (red.), *Szkice z historii sportu i sprawności fizycznej*, Olsztyn 2009, s. 67.

⁴⁴ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, під. 5, с. 2.

⁴⁵ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, під. 32, с. 5, 98, 130, 142. Zastępcą komendanta powiatowego ZS w Równem był por. Jan Boguszewicz.

⁴⁶ Державний архів Волинської області, фонд 129, Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства, під. 25, с. 8–11.

⁴⁷ Тамże, s. 25–26, 47–48.

z inicjatywy Komendanta Powiatowego Przysposobienia Wojskowego (PW) Paśa Granicznego⁴⁸. Próbę pomyślnie zakończyły i uzyskały OS II klasy następujące osoby: Maria Harasimowiczowa, Czesława Stawińska, Irena Strzałkowska, Władysława Świgiłniowa, Janina Tetjewowa, plut. Franciszek Harasimowicz, wachm. Stanisław Chodźba, kpr. Feliks Dudziński, kpr. Walenty Forma, plut. Anzelm Glugło, rtm. Antoni Głuchowski, plut. Wojciech Młodzikowski, ułan Adam Panicz, plut. Józef Pilch, plut. Jan Socha, plut. Władysław Stawiński, por. Jan Strzałkowski, st. wachm. Franciszek Świgoń, st. wachm. Franciszek Torcz, st. wachm. Antoni Wagner, ułan Władysław Zawadko; natomiast OS III klasy: kpr. Eugeniusz Millard, wachm. Jan Praczkowski, kpr. Helena Szpan, kpr. Antonina Wagnerowa, por. Waclaw Tetjew. Próby na OS organizowano również z inicjatywy jednostek wojskowych stacjonujących w Równem oraz w powiecie rówieńskim, m.in.: 13. pal, 44. pp, KOP baon Hoszcza⁴⁹.

Wśród ludności ukraińskiej działalność na polu wychowania fizycznego na Wołyniu realizowały organizacje „Płast” i „Junak”⁵⁰. Jak pisze S. Zaborniak,

Ruch płastowy rozprzestrzenił się również na Wołyniu. Pierwsze drużyny zakładano tam w 1923 r. jako sekcje miejscowych „Proswit”. Mimo, że działały one poza strukturami szkolnymi, swoją działalnością znacznie uaktywniły wołyńską młodzież szkolną⁵¹.

Podobnego zdania są także E. Wilczkowski, A. Wołczyński i S. Kozibrocki, którzy uważają, iż „pierwsze grupy «Płasta» zorganizowano w Aleksandrii (powiat rówieński) w 1923 r.”⁵² W dniach 18–19 sierpnia 1927 r. w Aleksandrii odbył się zjazd organizacji „Płast” z obszaru Galicji i Wołynia. Podczas zjazdu uczestnicy demonstrowali ćwiczenia z zakresu aktywności fizycznej, a także odbyły się zawody sportowe.

Dopełnieniem działalności w zakresie aktywności fizycznej był rozwój ruchu turystycznego. Według źródeł archiwalnych, powiat rówieński odwiedziło w 1936 r., w sezonie letnim 136 turystów i 277 letników, natomiast w sezonie zimowym – 10; w 1937 r., w sezonie letnim powiat rówieński odwiedziło 291 turystów i 4337 letników (z tej liczby 4006 przebywało w letniku w kolonii Nowostaw)⁵³. Turyści odwiedzali najczęściej miejscowości: Aleksandria, Chodosy, Rzeszuch (gmina Aleksandria), Korzec i Klewań.

⁴⁸ Tamże, s. 43.

⁴⁹ Tamże, s. 45, 74.

⁵⁰ E. Вільчковський, А. Вольчинський, С. Козіброцький, dz. cyt., c. 13.

⁵¹ S. Zaborniak, *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich...*, s. 244.

⁵² E. Вільчковський, А. Вольчинський, С. Козіброцький, dz. cyt., c. 13.

⁵³ Державний архів Волинської області, фонд 46, Волинське воєводське управління м.Луцьк Волинського воєводства, опис 6, справа 2441, с. 10.

Zakończenie

W latach 1921–1939 nastąpił rozwój wychowania fizycznego i sportu w Równem i w powiecie rówieńskim. Nastąpiła rozbudowa infrastruktury sportowej, jak również kształcenia kadr dla potrzeb wychowania fizycznego i sportu. Oprócz szkolnego wychowania fizycznego i sportu, dużą rolę w rozwoju aktywności fizycznej odegrały organizacje i towarzystwa młodzieżowe i społeczne, m.in.: Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej i Związek Strzelecki. Znaczącą rolę w działalności sportowej odegrały kluby sportowe. Rozwojowi aktywności sportowej sprzyjały powstające na Wołyniu struktury sportu, m.in. okręgowe związki sportowe, mające siedzibę w Równem. Wychowanie fizyczne i sport realizowane było wśród ludności ukraińskiej, m.in. na Wołyniu działalność zaznaczyły organizacje „Płast” i „Junak”.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

1. Archiwum Akt Nowych w Warszawie
— Urząd Wojewódzki Wołyński
2. Державний архів Волинської області
— Управління підокругу Волинь Стрілецького союзу, м. Луцьк Волинського воєводства
— Волинський окружний футбольний союз м. Луцьк Волинського воєводства
— Волинське воєводське управління м. Луцьк Волинського воєводства

II. Źródła drukowane

Mały Rocznik Statystyczny 1939, Warszawa 1939.

Sprawozdanie Zarządu Związku Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce za lata 1923–1925, Warszawa 1926.

III. Prasa

- „Młoda Wieś” (Łuck) 1937.
„Monitor Wołyński” (Łuck) 2017.
„Siew” 1924.
„Start. Wiadomości Sportowe” 1939.

IV. Źródła internetowe

https://pl.wikipedia.org/wiki/Powiat_r%C3%B3wie%C5%84ski [dostęp 14.05.2017]

B. Literatura

- Drozdek-Małołepsza T., *Sport luczniczy kobiet w Polsce w latach 1925–1939*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 79–89.
- Drozdek-Małołepsza T., Małołepszy E., *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w działalności Poczowego Przysposobienia Wojskowego w latach 1933–1939 (zarys problematyki)*, [w:] M. Wiśniewska (red.), *Wojskowość – Bezpieczeństwo – Wychowanie. Księga Jubileuszowa Profesora Lecha Wysszczelskiego w 70. rocznicę urodzin*, t. 2, Siedlce 2012, s. 9–20.
- Goksiński J., *Klubowa historia polskiej piłki nożnej do 1939 r.*, t. 1: *Regiony – branże – frekwencja*, Warszawa 2012.
- Małołepszy E., *Sport na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Sport Polski” (1937–1939)*, [w:] K. Obodyński, P. Król, W. Bajorek (red.), *Społeczno-kulturowe studia z kultury fizycznej*, Rzeszów 2012, s. 357–367.
- Małołepszy E., *Sport na kresach II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Start. Wiadomości Sportowe” (1938–1939)*, „Studia Humanistyczne” 2011, nr 11, s. 91–101.
- Małołepszy E., *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego na wsi w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, [w:] J. Urniaż (red.), *Szkice z historii sportu i sprawności fizycznej*, Olsztyn 2009, s. 65–76.
- Małołepszy E., *Wychowanie fizyczne i sport w województwie wołyńskim w latach 1921–1939 – zarys problematyki*, [w:] R. Urban, L. Nowak, J. Eider (red.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. 12 (1): *Z dziejów kultury fizycznej w Polsce do 1945 r.*, Gorzów Wlkp. 2016, s. 331–346.
- Małołepszy E., *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Wołyńskiego Związku Młodzieży Wiejskiej w latach 1922–1939*, „Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві”: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк 2016, №4 (36), с. 19–28.
- Zaborniak S., *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Rzeszów 2007.
- Вацева О., *Нариси з історії західно-українського спортивного руху*, Львів.
- Вільчковський Е., Вольчинський А., Козіброцький С., *Стан фізичного виховання на Волині в 1920–1930 роках*, Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. Ун т ім. Лесі Українки, Луцьк 2016, №4 (36), с. 11–18.

Physical Education and Sport in Rivne and Rivne County in the years 1921–1939. Outline of the Issues

Abstract

In 1921 Rivne county became a part of Volhynian province of the second Polish Republic. Some communes of the Rivne county were on 1 January 1925 made into Kostopil county. A significant majority of the county was the Ukrainian population. The second and third national group was composed of Polish and Jewish communities. Rivne county was also inhabited by other communities including Czech, German and Russian ones.

The years 1921–1939 saw the development of physical education and sport in Rivne and Rivne county, among others of sports infrastructure as well as training of personnel for physical education and sport. An important role in the development of physical activity was played by youth organizations and associations including: Gymnastic Society “Sokół” [“Falcon”], Volhynian Association of Rural Youth and Shooting Association. A significant role in sports activities was played by sports clubs. The sports structures established in Volyn, among others Rivne-based district sports associations, were conducive to the development of this field of physical culture. Physical education and sport were practised among the Ukrainian population, in Volyn such organizations as “Płast” and “Junak” stood out.

Keywords: physical education, sport, Rivne, Rivne county, Volyn, Poland.